ँभोक र भित्ताहरु’उपन्यासको शैलीवैज्ञानिक अध्ययन

शोधार्थी

बाबुरामकार्की

क्याम्पस क्रमाङ्क र शैक्षिकवर्ष : ३८ (२०७१/२०७१)

त्रि.वि.दर्ता नं. ९-२-७३७-५२-२०१०

दोस्रो वर्षको परीक्षाक्रमाङ्क : २१८०००२ (२०७२)

नेपालीशिक्षाविषयमा स्नातकोत्तर उपाधिकानिमित्त प्रस्तुतशोध प्रत्र

शोधपत्र पेस गरेको	त्रिभुवनविश्वविद्यालय	शोधपत्रभाइभाभएको
मिति :	शिक्षाशास्त्र सङ्काय	मिति :
वि.सं.	जनताबहुमुखीक्याम्पस	वि.सं.
इ.सं.	इटहरी, सुनसरी	इ.सं.

जनता बहुमुखी क्याम्पस ०२५-५८१३००
इटहरी, सुनसरी ५८००६४
स्थापित : २०४५
प.सं. : (त्रिभुवन विश्वविद्यालय र उ.मा.शि.परिषद्बाट सम्बन्धनप्राप्त)
च.नं : **विज्ञान, मानविकी, व्यवस्थापन तथा शिक्षा शास्त्र सङ्काय**मिति : २०७५/१०/६

शोधनिर्देशकको सिफारिस-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत जनता बहुमुखी क्याम्पस, इटहरी एम.एड. दोस्रो वर्षका छात्र बाबुराम कार्कीले मेरा निर्देशनमा तयार पार्नुभएको '**भोक र भित्ताहरु'** उपन्यासको शैलीवैज्ञानिक अध्ययन शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र नेपाली शिक्षामा स्नातकोत्तर उपाधिका निमित्त उपयुक्त भएकाले यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि विभाग समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

....
नवीनकुमार शर्मा
शोधनिर्देशक

मिति : २०७५/१०/

जनता बहुमुखी क्याम्पस **०२५-५८१३००**

इटहरी, सुनसरी **५८००६४**

स्थापित : २०४५

प.सं. : **(त्रिभुवन विश्वविद्यालय र उ.मा.शि.परिषद्बाट सम्बन्धनप्राप्त)**

च.नं : **विज्ञान, मानविकी, व्यवस्थापन तथा शिक्षा शास्त्र सङ्काय**मिति : २०७५/१०/६

स्वीकृति-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत जनता बहुमुखी क्याम्पस, इटहरी एम.एड. दोस्रो वर्षका छात्र बाबुराम कार्कीले मेरा निर्देशनमा तयार पार्नुभएको '**भोक र भित्ताहरु'** उपन्यासको शैलीवैज्ञानिक अध्ययन शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र नेपाली शिक्षामा स्नातकोत्तर उपाधिका निमित्त उपयुक्त देखिएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति	हस्ताक्षर
मदनराज बराल उप-प्राध्यापक (विभागीयप्रमुख)	....
.... (बाह्य परीक्षक)	....
.... नवीनकुमार शर्मा	....

प्रतिबद्धता

यस शोध कार्यमा कसैका सामग्री अनाधिकृत रूपमा प्रयोग गरिएको छैन । प्रस्तुत शोधपत्र अन्य कुनै पनि उपाधि वा प्रयोजनका लागि प्रस्तुत गरिएको छैन । यस्तो गरिएको पाइएमा नियम अनुसार गरिने जुनसुकै किसिमको प्रक्रिया मेरा लागि मान्य हुने प्रतिबद्धता जाहेर गर्दछु ।

....

बाबुराम कार्की

शोधार्थी

मिति : २०७५/१०/

कृतज्ञता ज्ञापन

अनुसन्धान एक जटिल तर सिर्जनशील कार्य हो । यस्तो कार्य गर्नका लागि निरन्तरता, कडा मेहनत, दृढ निश्चय र अदम्य साहसको आवश्यकता पर्दछ । पाश्चात्य जगतमा प्रचलित शैलीवैज्ञानिक अध्ययन एउटा नवीनतम् र समीक्षात्मक पद्धति हो । कुनै पनि कृतिमा प्रयुक्त भाषाशैलीको विश्लेषण नगरेसम्म उक्त कृतिको वास्तविक मूल्याङ्कन हुँदैन । त्यसैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गतको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपा.शि. ५९८ को प्रयोजनका लागि ‘भोक र भित्ताहरु’ उपन्यासको शैलीवैज्ञानिक अध्ययन शीर्षकमा शोधपत्र तयार पारिएको हो ।

कुनै पनि कार्य गर्न एक्लो प्रयासले असम्भव हुने भएकाले अनुसन्धान जस्तो जटिल कार्यमा आफ्नो कार्य व्यवस्ता हुँदाहुँदै पनि शीर्षक चयनदेखि लिएर शोधप्रस्ताव लेखन, शोधपत्र तयार पारुन्जेलसम्म निरन्तर सहयोग एवम् निर्देशन गर्नु हुने शोध निर्देशक जनता बहुमुखी क्याम्पसका नेपाली विभागका गुरु श्री नवीनकुमार शर्मा प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्न चाहन्छु । त्यसै गरी यस क्याम्पसका नेपाली भाषा शिक्षा विभागका सम्पूर्ण गुरुहरुप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । त्यसैगरी जनता बहुमुखी क्याम्पसका शिक्षाशास्त्र सङ्काय प्रमुख, क्याम्पस प्रमुख एवम् सम्पूर्ण क्याम्पस परिवारप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

यसैगरी यस शोधपत्र तयार पार्नका लागि आवश्यक पर्ने सामग्री उपलब्ध गराई सहयोग गर्नु हुने पुस्तकालय परिवार प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु। यसैगरी यो शोधपत्रको कम्प्युटर टङ्कणका लागि सहयोग गर्नुहुने हाम्रो कम्प्युर सेन्टरका प्राविधिक मित्रहरुप्रति पनि आभार व्यक्त गर्दछु ।

अन्त्यमा, यस शोधपत्रलाई पूर्णता दिन प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष सहयोग गर्नुहुने सम्पूर्ण महानुभावहरुलाई धन्यवाद दि“दै प्रस्तुत शोधपत्र समुचित मूल्याङ्कनका लागि जनता बहुमुखी क्याम्पस, शिक्षा शास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, इटहरी समक्ष पेश गर्दछु ।

मिति : २०७५/१०/०६

....

शोधार्थी

बाबुराम कार्की

शोधसार

शोध शीर्षक : भोकर भित्ताहरू उपन्यासको शैली वैज्ञानिक अध्ययन

शोधार्थी : बाबुराम कार्की

शोध निर्देशक : नवीनकुमार शर्मा

क्याम्पस विभाग : जनता बहुमुखी क्याम्पस, इटहरी, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

शैक्षिकवर्ष : २०७१/२०७२

पृष्ठ सङ्ख्या :

शोध प्रक्रिया :

प्रस्तुतशोधपत्रत्रिभुवनविश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङकाय, जनताबहुमुखीक्याम्पस, नेपालीभाषाशिक्षाविभागअन्तर्गत एम.एड. दोस्रो वर्षको नेपा.शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनकालागितयार गरिएको हो । कथानक, पात्रवाचरित्र, भाषिकचयन र विचलनकाआधारमा ॅभोक र भित्ताहरू’उपन्यास कस्तो छ ?यी यस अध्ययनका समस्याकथनहुन् । उक्तउपन्यासको कथानकविश्लेषण गर्नु, पात्रको शैली वैज्ञानिक विश्लेषण गर्नु, चयन र विचलनकाआधारमा ॅभोक र भित्ताहरू’उपन्यासको भाषिकविश्लेषण गर्नु यस शोध कार्यको प्रमुख उद्देश्यहरू रहेका छन् । यस शोधकार्यमामूलतः पुस्तकालयीयविधिको प्रयोग गरी शैलीविज्ञानको विश्लेषणत्मक पद्धति अपनाइएको छ ।

पा“चअध्ययनमाविस्तारित यस शोधपत्रमाक्रमश : परिचय, कथानकविश्लेषण, पात्रहरूको शैली वैज्ञानिक अध्ययन, चयन र विचलनकाआधारमा ॅभोक र भित्ताहरू’उपन्यासको भाषिकविश्लेषण गर्ने कार्य भएको छ । अन्त्यमा कृतिको सारांश, निष्कर्ष र सुझावएवम् नीतिगत र कार्यान्वायनतथाउपयोगितास“गै उक्त कृतिस“ग सम्बन्धितआगामी अनुसन्धानको लागि केहीशीर्षकहरू समेत उल्लेख गरिएको छ ।

शोध निष्कर्ष

यस उपन्यासमामुलत : राष्ट्रिय परिवेश त्यसमापनि काठमाडौं आसपासको कथावस्तुको पृष्ठभूमिमा पूरै कथानक अगाडि बढेको छ । सामाजिक, आर्थिक, राजनीतिक, सांस्कृतिक क्षेत्रका समस्याहरूलाई आलोचनात्मक ढङ्गमा प्रस्तुतगरिएको यस उपन्यासमाआर्थिक अभावकाकारण गरिब, निमुखाजनताले भोकभोकै सङ्घर्ष गरिरहनुपरेको यथार्थता चित्रण गरिएको छ । भोकमाबा“चिरहेको मानव समुदायको लागि सङ्घर्ष गर्दापनि समाजको उच्चवर्ग सधैं भित्ताअर्थात पर्खाल बनेर उभिएको कारुणिक पक्षको चित्रण उपन्यासमा प्रष्ट देख्न सकिन्छ । पात्रहरूको उपयुक्तउपस्थितिले कथानकअत्यन्त सान्दर्भिक रूपमा अगाडि बढेको छ । समस्याहरू हरेक सामान्यवर्गको आफ्नै जस्तो लाग्नेगरी अर्थात यस उपन्यास विश्लेषण गरिरहँदा हरेक सङ्घर्षशीलपात्रले उक्तकथानकमाआफैंलाई सामान्यीकृत गर्ने किसिमको भएपनिअन्त्यमातीपात्रहरूलाई एकजुट र एकताबद्ध हुनआह्वाननगर्नुले चा“हि समस्याको चाङ छोडेर समाधानमाचा“हिविमुखउपन्यास हो किभन्ने भानआम पाठक वर्गमा पर्ने देखिन्छ । तत्सम, तत्भव र आगन्तुकशब्दको उचितप्रयोग, उखान टुक्काको सान्दर्भिक प्रयोग, भाषिकविचलनको पर्याप्तप्रयोग आदि घटनाले उपन्यास अत्यन्त रोचक र मिठासपूर्ण बन्नपुगेको देखिन्छ । रेखीय ढा“चामा रहेको यस उपन्यासमा समाजकाज्वलन्त समस्याहरूलाई जस्ताको तैस्तै उतार्ने कामभएकाले र त्यस्तापात्रहरूको व्यापकआलोचनागर्ने कामभएकाले यस उपन्यासलाई आलोचनात्मक सामाजिकयथार्थवादीउपन्यास भन्न सकिन्छ ।

विषय सूची

अध्याय एक

परिचय

१.१	पृष्ठभूमि	१
१.२	समस्याकथन	२
१.३	अध्ययनको औचित्यतथामहत्व	२
१.४	अययनका उद्देश्यहरू	३
१.५	अध्ययनको परिसीमा	३
१.६	पारिभाषिकशब्द	४

अध्यायदुई

पूर्वकार्यको समीक्षातथाधारणात्मक संरचना

२.१	पूर्वकार्यको समीक्षा	५
२.२	पूर्वकार्यको उपयोगिता र कार्यान्वयन	८
२.३	सैद्धान्तिक संरचना	१०
	२.३.१ चरित्रको विश्लेषणएवम् वर्गीकरणको आधार	१०
	२.३.१.१ लि·को आधारमा	१०
	२.३.१.२ कार्यकाआधारमा	१०
	२.३.१.३ प्रवृत्तिकाआधारमा	११
	२.३.१.४ स्वभावकाआधारमा	११
	२.३.१.५ जीवन चेतनाकाआधारमा	११
	२.३.१.६ आसन्नताकाआधारमा	११
	२.३.१.७ आबद्धताका आधारमा	११
	२.३.२ कृतिविश्लेषणको शैलीवैज्ञानिक आधार	१२
	२.३.२.१ समानान्तरता	१२
	२.३.२.१.१ आन्तरिक समानान्तरता	१२
	२.३.२.१.२ बाह्य समानान्तरता	१२

२.३.२.२ विचलन/विपथन १३
२.३.२.२.१ कोशीयविचलन १३
२.३.२.२.२ व्याकरणीय विचलन १३
२.३.२.२.३ ध्वनिवावर्णगतविचलन १३
२.३.२.२.४ लेख्यप्रक्रियागतविचलन १३
२.३.२.२.५ अर्थगतविचलन १४
२.३.२.२.६ भाषिकविचलन १४
२.२.२.२.७प्रयुक्तिगतविचलन १४

अध्यायतीन

अध्ययनको प्रक्रिया र विधि

३.१ अध्ययनको संरचना १५
३.२ जनसङ्ख्या र नमुना १५
३.३ तथ्याङ्क संकलनका साधन १५
३.३.१ प्राथमिक स्रोत १५
३.३.२ द्वितीयक स्रोत १६
३.४ तथ्याङ्क सङ्कलनप्रक्रिया १६
३.५ तथ्याङ्कविश्लेषण र व्याख्याप्रक्रिया १६

अध्यायचार

नतिजा/परिणाम

४.१ उपन्यास कथानकको विश्लेषण १७
४.१.१ कथानक १७
४.२ पात्रवाचरित्र २२
४.३ ‘भोक र भित्ताहरू’उपन्यासको पात्रहरूको शैलीवैज्ञानिक अध्ययन २३
४.३.१ हर्के सा“हिलो २५
४.३.२ चन्द्रे २५
४.३.३ जुनेली २६

४.३.४ जगते २६
४.३.५ झुने २७
४.४ चयनकाआधारमा ‘भोक र भित्ताहरू’उपन्यासको विशलेषण २८
४.४.१ शब्दचयनकाआधारमा ‘भोक र भित्ताहरू’उपन्यास विश्लेषण २८
४.४.१.१ तत्समशब्द २८
४.४.१.२ तद्भवशब्द २९
४.४.१.३ आगन्तुकशब्दचयन २९
४.४.१.४ झर्रा तथा अनुकरणात्मक शब्द ३०
४.४.२ कार्यकाआधारमाशब्दचयन ३१
४.४.२.१ विशिष्टनामको चयन ३१
४.४.२.२ सर्वनामचयन ३२
४.४.२.३ विशेषणको चयन ३२
४.४.२.४ क्रियापदको प्रयोग ३३
४.४.२.५ क्रियाविशेषणको चयन ३४
४.४.२.६ नामयोगीको चयन ३४
४.४.२.७ निपातको प्रयोग ३५
४.४.२.८ संयोजकशब्दको चयन ३५
४.४.२.९ विस्मयादिवोधकपदको प्रयोग ३६
४.५ उखानटुक्काको प्रयोग ३६
४.६ विचलनकाआधारमा ‘भोक र भित्ताहरु’उपन्यासको विश्लेषण ३७
४.६.१ व्याकरणिक विचलन ३७
४.६.२ अर्थताविकविचलन ३८
४.६.३ ध्वनिप्रक्रियागतविचलन ३८
४.६.४ भाषिकविचलन ३९
४.७ समानान्तरताकाआधारमा ‘भोक र भित्ताहरु’उपन्यासको विश्लेषण ३९
४.७.१ आन्तरिक समानान्तरता ३९
४.७.२ बाह्य समानान्तरता ४०
४.८ छलफल र व्याख्या ४०

अध्यायपाँच

निष्कर्ष, सुझाव र उपयोगिता

५.१ सारांश ४२

५.२ निष्कर्ष ४४

५.३ सुझाव ४६

५.४ उपयोगिता

४७

५.४.१ नीतिगतउपयोगिता ४७

५.४.२ कार्यान्वयनतह ४८

५.४.३ आगामी अनुसन्धानकालागिशीर्षक ४८